

CONTOUREN VAN ALLEDAAGSE COMMUNICATIE

Lien Van Leemput, Academiejaar 2014–2015, School of Arts Gent – KASK

Theorie mentor: Sofie Vandamme

Praktijk mentoren: Thomas Desmet en Dirk Deblauwe

“To question the habitual. But that’s just it, we’re habituated to it. We don’t question it, it doesn’t question us, it doesn’t seem to pose a problem, we live it without thinking, as if carried within it neither question nor answers, as if it weren’t the bearer of any information. (...) But where is our life? Where is our body? Where is our space?” — (*Georges Perec, 1973*)

CONTOUREN VAN ALLEDAAGSE COMMUNICATIE

Het alledaagse

× Verkenning

- A. *Everyday Speech*, Maurice Blanchot
- B. *The Infra-ordinary*, Georges Perec
- C. *Minimal*, Roland Jooris
- D. *Day by Day*, Roland Barthes

× Alledaagse communicatie

× Contouren van alledaagse communicatie

Onderzoek naar contouren

Praktijk

Scriptie

× De observerende blik

- A. *Le Peintre de la Vie Moderne*, Charles Baudelaire
- B. *Ce qu'on voit dans les rues de Paris*, Victor Fournel
- C. *Passagenwerk* of *The Arcades Project*, Walter Benjamin
- D. *Suite Vénitienne. Please follow me*, Sophie Calle, Jean Baudrillard
- E. *Reading Surroundings*, Koert van Mensvoort

× De ruimte van de observerende blik

Psychogeografie en *dérive*

Het banale en het absurde

Contouren zien

Ma, ik begrijp het nie, de dingen.
Ma ge moet het nie begripen he, de dingen.
Ah.
Tis de bedoeling da ge het nie begrijpt.
Ah, ok.

Wij communiceren, onbewust of bewust. Communicatie gaat over interactie, over signalen, tekens, woorden, die een boodschap overbrengen. Al communicerend wisselen we betekenissen uit. We acteren en reageren op elkaar met een resem aan communicatieve signalen. Communicatie vormt de basis van ons alledaagse leven, van onze realiteit, van ons bestaan, van onze interactie met anderen. Het is aldus een van de bouwstenen van ons (alledaags) bestaan.

Communicatie komt voor in verschillende vormen; verbaal, non-verbaal, vocaal, non-vocaal, etc. Ieder van ons komt er dagelijks mee in contact. Deze indeling wordt vaak gebruikt maar omvat niet alle communicatie. Want wat met de eigenschappen en vormen van communicatie die buiten deze opdeling vallen? Deze eigenschappen behoren volgens mij tot de “contouren van alledaagse communicatie”. Deze contouren zijn terug te vinden een alledaagse omgeving, in een omgeving waarin iedereen zich voortdurend bevindt, maar die nooit benoemd wordt.

Wat zijn nu contouren van alledaagse communicatie? Welke vormen nemen deze contouren aan? Onder welke omstandigheden uiten ze zich? Hoe moeten contouren worden geïnterpreteerd? Hoe beïnvloeden ze expliciete en directe communicatie? Deze vragen zullen doorheen de scriptie worden bevestigd, onderzocht, en geanalyseerd.

Ik wens een reflectie te brengen over de vragen die contouren van alledaagse communicatie oproepen. De vragen zullen enerzijds onderzocht worden aan de hand van een literatuurstudie van verschillende auteurs, filosofen, en kunstenaars wiens gedachtegoed aanleunt bij mijn onderwerp. Deze literatuurstudie zal echter geen uitputtende studie, conform de academische onderzoeksmethodes betreffen. Wel zal ik mij, in mijn reflectie, laten leiden door auteurs, filosofen, en kunstenaars die vanuit een reflectieve benadering hun visie bieden op bepaalde onderwerpen van mijn onderzoek. Anderzijds zal ik door persoonlijk onderzoek vragen omtrent contouren van alledaagse communicatie, trachten te ontrafelen. Mijn persoonlijke onderzoek voer ik aan de hand van een archief van schrijfsels, aantekeningen, observaties, registraties, en vragen omtrent de alledaagsheid, dat ik sinds lange tijd aanleg. In het verloop van mijn scriptie, zal ik voorbeelden aanhalen uit dit archief, en er tevens dieper op ingaan. De literatuurstudie zal dienst doen als leidraad om mijn persoonlijk(e) onderzoek en bevindingen te staven. Zo komen beide werkmethodes tezamen.

Het uiteindelijke doel is de mens proberen te overtuigen, dat het zien en interpreteren van contouren van alledaagse communicatie een verrijking is voor zijn of haar werkelijkheid. Contouren gaan over iets algemeen menselijks, over iets wat ons allen aangaat. Daarom zijn contouren naar mijn mening van groot belang.

De ontdekking van het alledaagse, het banale, het absurde en haar contouren opent de ogen, biedt een ander inzicht en toont de schoonheid van je eigen alledaagse communicaties en interacties.

Aangezien alledaagse communicatie het belangrijkste voorwerp van mijn onderzoeksproject vormt, zal er gebruik gemaakt worden van intermenselijke relaties en interactiviteit als materiaal om mijn vraagstelling te duiden.

Het alledaagse

× Verkenning

Het alledaagse: waar, wanneer, en onder welke omstandigheden doet het zich voor? Is het alledaagse belangrijk of juist onbelangrijk? Persoonlijk ben ik van mening dat het alledaagse een schat aan waardevolle en interessante informatie bevat over wie de mens werkelijk is, en in welke werkelijkheid hij leeft.

Een aantal schrijvers, filosofen en “aanhangers” van het alledaagse schreven allen hun visie neer omtrent de alledaagsheid. Meermaals hebben volgende schrijvers gelijklopende meningen. Hun visies en vragen omtrent het alledaagse kunnen volgens mij verweven worden met elkaar tot één overkoepelende beschouwing. In hun visies wordt duidelijk waar, wanneer en onder welke omstandigheden de alledaagsheid voorkomt, en waarom deze zo belangrijk is.

Ik koos volgende vier teksten uit; aan de ene kant omdat ik vind dat ze bij elkaar aansluiten. Aan de andere kant omdat ze voor mij het alledaagse in zich dragen én trachten toe te lichten wat het alledaagse is, kan zijn, maar vooral: waarom het er moet zijn.

- A. *Everyday Speech*, Maurice Blanchot
- B. *The Infra-ordinary*, Georges Perec
- C. *Minimal*, Roland Jooris
- D. *Day by Day*, Roland Barthes

- A. *Everyday Speech*, Maurice Blanchot

“The everyday: what is most difficult to discover. In a first approximation the everyday is what we are first of all, and most often: at work, at leisure, awake, asleep, in the street, in private existence. The everyday, then, is ourselves, ordinarily.”

Het alledaagse mag dan moeilijk zijn om waar te nemen, of om, zoals Blanchot zegt, “to discover”, toch vertelt het alledaagse ons volgens mij wie wij zijn. “The everyday is what we are (...)”: het alledaagse leeft in ons en ook wij leven in de alledaagsheid. Ik vind het erg passend dat Blanchot in deze context het woord “discover” gebruikt. Oog hebben voor het alledaagse, is naar mijn mening niet louter een kwestie van kijken en waarnemen. Neen, het alledaagse moet ontdekt worden, men moet er een zekere inspanning voor doen: eerst “iets” waarnemen en vervolgens te weten komen hoe dat “iets” in elkaar zit aan de hand van onderzoek en reflectie.

Waar dit alledaagse plaatsvindt? “At work, at leisure, awake, asleep, in the street, in private existence.” Het alledaagse vindt plaats en gebeurt constant. In onze woorden, in lichaamstaal, rondom ons heen, op de plekken waar we altijd zijn.

Alledaagsheid valt echter niet te grijpen. Alledaagsheid wordt volgens mij al te vaak verward met trivialiteit of onbeduidendheid, maar het hoeft geen negatieve bijklank te hebben. Het alledaagse vertelt meer over wie wij zijn en in welke werkelijkheid wij leven, dan we zouden denken.

“Thus the daily always sends us back to that inapparent and nonetheless unhidden part of existence: (...)” Het alledaagse

wijst ons op het verborgen, “inapparent”, deel van onze werkelijkheid. Het is verborgen omdat het stil is, omdat het onopvallend is. Het schreeuwt niet om onze aandacht: “(...) silent, but with a silence that has already dissipated as soon as we keep still in order to hear it, and that we hear better in idle chatter, in that unspeaking speech that is the soft human murmuring in us and around us.” Waarin komt het alledaagse dan tot uiting? Volgens Blanchot in “that unspeaking speech that is the soft human murmuring in us and around us.” Dit is volgens mij een taal die niet direct is. Het is een menselijke gemurmel dat zich zowel in ons, als rondom ons bevindt. In gedachten, in zuchten, in gebaren, in alledaagse gesprekken, in nonsens.

Dit is hoe wij ons als mens definiëren in ons alledaagse “zijn”. En volgens mij zowel in ons individuele alledaagse “zijn”, als in ons collectieve alledaagse “zijn”, dat we delen in interactie met anderen in een alledaagse leefomgeving.

B. *The Infra-ordinary*, Georges Perec

“What speaks to us, seemingly, is always the big event, the untoward, the extra-ordinary: the front-page splash, the banner headlines. Railway trains only begin to exist when they are derailed, and the more passengers that are killed, the more the trains exist.”

“The big event”, of “the extra-ordinary” waarover Perec het hier heeft, zijn de grote drama’s in het leven die ons allen aanspreken, die onze aandacht trekken. We hoeven hier zelfs geen moeite voor te doen. De headlines van kranten trekken onze aandacht meteen door allerlei dramatische gebeurtenissen, waarover ze ons uitgebreid berichten. Hoe meer drama, hoe meer onze aandacht naar dit soort gebeurtenissen wordt gezogen. Volgens mij kunnen we hier niet altijd aan doen. Volgens mij wordt de mens op een onbewust niveau aangetrokken tot drama, om zo zijn eigen problemen en zorgen te kunnen relativiseren. Want was dat ook niet het effect van het antieke Griekse drama? Een Griekse tragedie was zodanig opgebouwd dat de kijker zich met (de gevoelens van) de personages kon identificeren. Rampzalige en dramatische gebeurtenissen in het leven van de mens werden getoond en uitvergroot, om de mens zo vrede te laten nemen met zijn eigen beproevingen en kwellingen.

Drama is dus hetgene waar we allen mee overspoeld worden in de media. Het alledaagse echter, ontbreekt: “the daily newspapers talk of everything except the daily”. Het alledaagse, datgene wat ons allen aanbelangt en waarmee we allen dagelijks bezig zijn, schreeuwt niet zo hard als die dramatische headlines. Alledaagse gebeurtenissen worden niet vermeld in kranten. Perec voegt hieraan toe, dat kranten hem vervelen, en hem niets kunnen leren: “The papers annoy me, they teach me nothing.” Wat Perec bedoelt, is dat alledaagse kranten hem niets bijbrengen over het alledaagse leven. Hij wilt juist weten wat er gaande is binnenin “de rest”, binnenin dit alledaagse: “What’s really going on, what we’re experiencing, the rest, all the rest, where

is it?” Een aantal begrippen maken volgens Perceel deel uit van onze alledaagse wereld: “the banal, the quotidian, the obvious, the common, the ordinary, the infra-ordinary, the background noise, the habitual”. Dit grote gebied noemt Perceel *the infra-ordinary*. Perceel scheidt naar mijn mening een ruimte waarin het alledaagse een plaats krijgt en benoemd kan worden. De woorden die hij aanhaalt om het alledaagse te benoemen, zijn voor mij een passende maar tevens mooie omschrijving voor het alledaagse.

Perceel stelt zich daarnaast ook de vraag waarom de mens niet bewust bezig is met zijn alledaagse omgeving, met het vanzelfsprekende, met het “gewone”. Zijn antwoord op die vraag is eenvoudig: “To question the habitual. But that’s just it, we’re habituated to it.” Het alledaagse is er gewoon, we zijn er “gewoon” aan geworden, we merken het niet (meer) op. Daarom stellen we er ons geen vragen meer bij: “We don’t question it, it doesn’t question us, it doesn’t seem to pose a problem, we live it without thinking, as if it carried within it neither question nor answers, as if it weren’t the bearer of any information.” Het is alsof het alledaagse niet echt bestaat, alsof het geleefd wordt door de mens, zonder dat die beseft dat dit alledaagse een belangrijke plaats draagt in zijn leven. Maar het alledaagse bestaat, het “is” er. We vertoeven er de hele tijd in, we hebben er gewoon geen aandacht (meer) voor. Ik vraag me af: misschien dat enkel het kind deze aandacht wel nog heeft? Misschien moeten we allen wel terug ergens een kindsheid en een naïviteit oproepen om die alledaagsheid te kunnen voelen? Want dit non-besef van de alledaagsheid is een verlies aan kennis, ontdekking, schoonheid, en misschien ook wel geluk...

Maar hoe dan de aandacht van de mens op zijn alledaagse omgeving vestigen? Hoe moeten we omgaan met en spreken over de alledaagse werkelijkheid? Waar kunnen we de alledaagsheid ontdekken? “How are we to speak of these ‘common things’, how to track them down (...)?” En hoe kunnen we deze alledaagse gebeurtenissen ook een betekenis geven? “(...) how to give them a meaning, a tongue, to let them, finally, speak of what is, of what we are.” Dit zijn vragen die Georges Perceel zich stelt, en die ook ik mij stel. De moeilijkheid die dit soort vragen oproept, ligt volgens mij in het feit dat het alledaagse geen dramatische gebeurtenis is, die schreeuwt om aandacht. Maar eens je ervoor openstaat en er aandacht aan wilt schenken, het alledaagse wilt ontdekken, zal je zien dat jouw alledaagsheid wél veel informatie bevat. Informatie over hoe wij als mensen met elkaar omgaan, met elkaar spreken, welke betekenissen we uitwisselen, en op welke manieren we dit doen.

Om bovenstaande redenen is het belangrijk het alledaagse aan een nader onderzoek te onderwerpen, om op die manier meer te weten te komen over onszelf. Of zoals Perceel het verwoordt: “What’s needed perhaps is finally to found our own anthropology, one that will speak about us, will look in ourselves (...). Not the exotic anymore, but the endotic.” Hetgene dat zich dicht bij ons of zelfs in ons bevindt, het alledaagse, is nodig om te bestuderen. Niet louter het drama dat zich ver van ons

bed afspeelt. Alleen zo zullen we meer te weten komen over onze alledaagsheid, over de manier waarop we communiceren, en de werkelijkheid waarin we leven.

De vragen die het alledaagse opwekt, zullen natuurlijk niet meteen kunnen beantwoord worden. Naar mijn mening is dit ook niet meteen essentieel. Het stellen van de vragen op zich, is belangrijker. Want door het stellen van vragen, sta je hoe dan ook stil bij de alledaagsheid, bij wat je doet in je alledaagse leven.* We mogen het vanzelfsprekende niet onbeantwoord laten. We moeten het bevragen, het aan een (zelf)reflectie onderwerpen. Vragen over de alledaagsheid zijn ook volgens Percec onderwerpsgerang. Ze bieden een inzicht in wie wij zijn, ze trachten onze werkelijkheid en een zekere “waarheid” bloot te leggen: “(...) that’s exactly what makes them just as essential, if not more so, as all the other questions by which we’ve tried in vain to lay hold on our truth.”

C. *Minimal*, Roland Jooris

“Vogel wipt.
Tak kraakt.
Lucht betreft.
Bijna niets om naar te kijken en juist dat bekijk ik.”

Roland Jooris beschrijft in een paar korte zinnen hoe en waar je het alledaagse kan opmerken. Vooreerst denkt men mogelijkterwils dat het alledaagse onbelangrijk is, dat er niets is om te beschrijven of te bevragen. Evenwel, net zoals bij Georges Percec, is datgene wat ons dagelijks omringt, dit “niets”, uitermate belangrijk. Het “niets” is niet zomaar “niets”. Want het is in de gewone wereld waarin we ons dagelijks begeven, dat dit “niets” zich elke dag manifesteert: de mensen rondom ons, de geluiden die we horen en de lucht die elke dag boven onze hoofden een andere kleur aanneemt.

Percec, Jooris, en Blanchot beschrijven elk op hun manier het alledaagse. Percec doet dit in de vorm van een opsomming: “the banal, the quotidian, the obvious, the common, the ordinary, the infra-ordinary, the background noise, the habitual.” Blanchot probeert dan weer een omschrijving en poging tot definitie te geven: “The everyday: what is most difficult to discover. In a first approximation the everyday is what we are first of all, and most often: at work, at leisure, awake, asleep, in the street, in private existence. The everyday, then, is ourselves, ordinarily.” Jooris gooit het over een heel andere boeg en gaat de poëtische kant op.

Desalniettemin beschrijven allen het alledaagse. Ze halen naar mijn mening tevens eenzelfde kenmerk omtrent het alledaagse aan: de ongrijpbaarheid ervan, ... en misschien zelfs de onmogelijkheid om het alledaagse eenduidig uit te drukken. Deze onmogelijkheid beschouw ik echter niet al een tekortkoming. Het bevragen van de alledaagsheid op zich vind ik, zoals ik eerder aanhaalde, belangrijker dan het bieden van een concrete omschrijving.*

D. *Day by Day*, Roland Barthes

Deze tekst verwijst naar een column, getiteld *Day by Day*, die Roland Barthes schreef voor de *Nouvel Observateur*, een Frans magazine. De korte stukjes tekst behandelen zijn dagelijkse leefomgeving beginnende op 18 december 1978 t.e.m. 1 april 1979.

Roland Barthes legt uit waarom hij een tijd lang zijn dagelijkse gebeurtenissen, zijn *personal scoops* neerschreef in een column. Het schrijven over de kleine dingen uit zijn leven, blijkt een bewuste keuze te zijn: “It is a moral decision to write small.”, en “I know that my language is small.” Waar Barthes het heeft over zijn *personal scoops*, zaken die voorkomen in zijn alledaagse omgeving, gebruikt Percec zijn term *the infra-ordinary*. Ook volgende beschrijving in de tekst van Barthes: “The event which concerns the press (...) it always appears obvious that there is an event, and that this event is an extreme one.” komt voor mij overeen met de mening van Percec over het feit dat headlines in kranten vooral extreme en dramatische gebeurtenissen belichten. Beide schrijvers zitten hier op eenzelfde lijn.

Verder stelt Barthes, net zoals Percec, de vraag waarom het interessant kan zijn het alledaagse te bespreken. Waarom überhaupt aandacht schenken aan het futiele, hetgeen (zogezegd) geen betekenis in zich draagt? “Why give the tenuous, the futile, the insignificant, why risk the accusation of telling ‘trifles’?” Maar Barthes vindt het, net zoals Percec en mezelf, belangrijk om aandacht te schenken aan verschillende kleine alledaagse werelden: “(...) ought we not to make heard today the greatest possible number of ‘little worlds’?” Ik versta onder *little worlds* de alledaagse werkelijkheid van iedere mens op zich. Deze kleine, doorsnee alledaagse werelden vormen volgens mij samen ook één collectieve alledaagsheid waar we allen deel van uitmaken.

Ten slotte haalt Barthes een ander interessant punt aan, dat niet echt voorkomt bij voorgaande schrijvers. Hij schrijft over zichzelf als waarnemer van de alledaagsheid, en stelt volgens mij daarmee zichzelf als auteur in vraag: “In a sense, it is not ‘I’ who is writing them [them: de personal scoops uit Barthes’ column] but a sometimes contradictory collection of voices”

Ik zie in deze gedachte een overeenkomst met *Le Peintre de la Vie Moderne* van Charles Baudelaire, een schrijver die later nog aan bod zal komen.* Baudelaire schrijft over hoe hij de observator van de alledaagsheid, die hij *flâneur* noemt, als een karakter ziet: «C’est un moi insatiable du non-moi, qui, à chaque instant, le rend et l’exprime en images plus vivantes que la vie elle-même, toujours instable et fugitive.» Zowel Barthes als Baudelaire gaan dieper in op de positie van de auteur, die een archief van beelden en schrijfsels uit de alledaagsheid aanlegt. Wie is die persoon, die auteur, die *flâneur* in het geval van Baudelaire, die “ik” die een kijk op de alledaagsheid biedt? Volgens Barthes is “ik” niet slechts één iemand, maar is “ik” een verzameling van stemmen. Een verzameling van verschillende individuen, een “collection of voices”, die een kijk bieden op hun werkelijkheid. Volgens mij bedoelt Barthes hiermee dat

wanneer iemand, een “ik”, met de ingesteldheid van een observator de werkelijkheid observeert en registreert, hij eigenlijk verschillende alledaagse werkelijkheden laat zien. Alledaagse werkelijkheden van verschillende individuen. Op die manier laat de auteur verschillende stemmen aan het woord. Op die manier wordt er een verzameling aan stemmen gecreëerd die de alledaagsheid schetsen.

Evenzeer Baudelaire beschrijft diezelfde *flâneur*, auteur, observator, die “ik” die eigenlijk geen echte “ik” is. Het is volgens Baudelaire eerder een “non-ik”, wat ik versta als een onpersoonlijke “ik”, een onbepaald individu. Een individu dat eigenlijk iedereen kan zijn, dat ook iedereen is, want iedereen behoort toe aan de alledaagsheid. Dus kan iedereen eigenlijk de alledaagsheid observeren en beschrijven. Op voorwaarde wel, dat men openstaat voor de ontdekking van het alledaagse, want dat is altijd “unstable and fugitive”. Zonder nieuwsgierigheid en drang naar die ontdekking, vliegt de alledaagsheid aan ons voorbij.

× Alledaagse communicatie

In voorgaande visies van “aanhangers” van het alledaagse, blijkt dat er steeds terugkerende elementen zijn die de alledaagsheid typeren. Er is één element dat constant aanwezig is, en waar ik dieper wens op in te gaan. Dit met name, communicatie in de alledaagsheid. Communicatie is een belangrijk element dat in grote mate mee de alledaagsheid, en de interactie tussen verschillende kleine alledaagse werkelijkheden, bepaalt.

We spreken over communicatie indien er sprake is van een zender, die een boodschap stuurt naar een ontvanger. Alledaagse communicatie is communicatie die plaatsvindt tussen een zender en een ontvanger, in een dagelijkse omgeving. Deze omgeving is voor elk van ons anders, omdat ieders routines en alledaagse bezigheden anders zijn. Toch kan men zeggen dat we ons allemaal in één collectieve alledaagse ruimte bevinden.

Naar mijn mening beleven we, maken we mee, of voeren we deze alledaagse communicaties uit op een eerder onbewust niveau. Onbewust, omdat het communicatie betreft waar we “gewoon” aan zijn geworden, waar we niet (meer) bewust bij stilstaan.* Deze communicatie is immers een routine geworden. Een routine die zich elke dag manifesteert, en waarbij we interacties aangaan met anderen.

Alledaagse communicatie is zowel een kwestie van context en omstandigheden, als dat het een inhoudelijke kwestie is. Het gaat niet louter over de manier waarop en het kader waarin een boodschap wordt overgebracht. Het gaat tevens over welke boodschappen er zoal worden medegedeeld.

Laten we daarom even dieper ingaan op de inhoud van alledaagse communicatie. Waarover hebben we het wanneer er sprake is van alledaagse communicatie? Welke onderwerpen worden aangehaald? Alledaagse communicatieve situaties gaan over zaken die we iedere dag meemaken. Bijvoorbeeld conversaties over het weer, dagelijkse begroetingen, dezelfde gezichten die je iedere dag opnieuw tegenkomt, of nieuwe gezichten die in je alledaagsheid opduiken, ongemakkelijke stiltes, kleine misverstanden, het beantwoorden van telefoons en mails, enzovoort. Onderwerpen die al te triviaal, onbelangrijk, en vanzelfsprekend lijken, vormen de inhoud van alledaagse communicatie.

* zie pagina 8

Eigenlijk betreft alledaagse communicatie een soort van paradoxale communicatie. Alledaagse communicatie kan dan wel triviaal, ordinair, en onbelangrijk lijken, ze bevat immers veel informatie over hoe wij ons als mens gedragen in onze alledaagse omgeving. Over hoe we ons gedragen in alledaagse interactie met anderen, en welke boodschap en betekenis we overbrengen. De manier waarop alledaagse communicatie informatie overbrengt, valt onder te verdelen in drie groepen: verbale communicatie, non-verbale communicatie, en communicatie die zich “aan gene zijde” bevindt. Verbale communicatie is gesproken, wanneer er met behulp van woorden een boodschap wordt overgedragen. Non-verbale communicatie is een vorm die geen gebruik maakt van gesproken taal, maar van andere, niet-talige tekens zoals o.a. handgebaren, lichaamstaal en stemintonatie. Ten derde is er communicatie die zich “aan gene zijde” bevindt. Deze soort van communicatie valt buiten het wetenschappelijke veld. Ik heb dan ook geen intenties om dit wetenschappelijk te onderzoeken. Het is een soort van communicatie die naar mijn aanvoelen bestaat naast verbale en non-verbale communicatie, maar bij geen van beiden echt thuishoort. Waarom deze derde, niet-wetenschappelijke soort van communicatie dan onder de aandacht brengen? Naar mijn mening is deze communicatie essentieel voor ons leven in de alledaagsheid. We communiceren allemaal “aan gene zijde”, alleen zijn we ons hier niet van bewust. Dit soort communicatie valt immers nooit volledig te vatten.

Mijn doel is om deze manier van communiceren te onderzoeken, proberen te grijpen, te begrijpen, en te tonen hoe interessant en mooi deze onderhuidse, alledaagse communicatie kan zijn. Volgens mij kan communicatie “aan gene zijde” ons heel wat meer vertellen over hoe we met elkaar communiceren. Over hoe we onze alledaagse werkelijkheid ervaren, hoe we reageren, wat we denken, wat we niet willen denken, wat we voelen, wat we niet willen voelen, hoe we een mening vormen over iets of iemand, ... In het bestuderen van deze communicatie, komen we in contact met onze individuele alledaagsheid. Daarnaast ontdekken we door dit onderzoek, dat er iets algemeen menselijks zit in onze alledaagse communicatie, het gevoel van een collectief element. Omwille van voorgenoemde redenen wil ik communicatie “aan gene zijde” graag van naderbij bekijken.

× Contouren van alledaagse communicatie

Communicatie “aan gene zijde” wordt gekenmerkt door contouren, die de betekenisoverdracht van dit soort communicatie bepalen. Contouren voor communicatie “aan gene zijde”, zijn zoals gesproken woorden voor verbale communicatie. Wat nu precies te verstaan onder deze “contouren”?

Elke vorm van communicatie bevat naar mijn mening “contouren”. Zo ook de alledaagse communicatie. Contouren zijn omtreklijnen, uiterlijke vormen die zich rondom alledaagse communicatie bevinden. Ze zijn steeds aanwezig, maar men kijkt er vaak naast. Dit omdat de alledaagsheid, zoals eerder besproken, op zich al triviaal lijkt, maar ook omdat contouren meestal niet opvallen. Ze vormen immers “slechts” de omtrek van een inhoud. Contouren zijn daarentegen juist interessant, omdat ze informatie bevatten over een inhoud, zonder dat ze zich expliciet uiten.

Bijvoorbeeld wanneer een aantal personen zich tezamen in een ruimte bevinden, waar er niets wordt gezegd. Het enige wat overheerst is een stilte, die deze personen verbindt. In dit “stille niets” vallen er naar mijn mening verscheidene contouren waar te nemen. Hoe verhouden de personen zich ten

opzichte van elkaar? Hoe kijken ze naar elkaar? Welke bewegingen voeren ze uit en wat voor implicaties hebben deze bewegingen? Welke geluiden ontsnappen er onbewust uit hun monden? Welke sfeer heerst er ten midden van de stilte? Hoe kan er sprake zijn van een communicatie als er niets gezegd wordt? In dit voorbeeld kunnen we spreken van communicatie “aan gene zijde”, waarvan opgenoemde vragen de contouren zijn, die deze communicatie betekenis geven. Al deze diverse elementen maken deel uit van het grote veld van contouren van alledaagse communicatie.

Contouren vormen aldus een interessante “tussenruimte”, omdat ze de grens van het zichtbare en meetbare n t niet overschrijden. Ze begeven zich n t niet in het onmeetbare en onzichtbare, maar leunen er wel dicht bij aan. Ze zweven tussen het alledaagse en het bijzondere. Dat maakt hen ook zo boeiend. Ze dwalen rond tussen ten eerste het algemene, alledaagse, hetgeen we veronderstellen te weten, hetgeen waaraan we al reeds betekenis kunnen geven en ten tweede het bijzondere, het ongrijpbare dat wel een betekenis heeft, maar waarop we de vinger (nog) niet kunnen leggen. Het enige waardoor we weten dat er waarschijnlijk een betekenis is, is dat er een gevoel, een sfeer, een idee gesuggereerd wordt. Contouren geven een indruk van iets, ze geven aan dat er een betekenis aanwezig is, maar geven nooit de volledige betekenis prijs. Het precies benoemen of verwoorden van contouren is dusdanig niet eenvoudig, maar net daarom trekken deze contouren (in welke vorm ze dan ook voorkomen) juist zo mijn aandacht en wil ik ze onderzoeken. Omdat ik geloof dat wanneer we oog hebben voor deze contouren, we onze alledaagse communicatie en werkelijkheid kunnen leren appreciëren en het schone hierin kunnen ontdekken.

De tussenruimte waarin de contouren zich begeven, valt volgens mij te beschouwen als een heterotopie. Dit is een begrip van Frans filosoof Michel Foucault. Een heterotopie is “de vorming van weefsel op een abnormale plek”. Een heterotopie is “noch privaat noch publiek, het ligt er tussenin, een tussenruimte. Deze ruimtes hebben met elkaar gemeen dat ze anders zijn. Een heterotopie is een gebeuren in de tijd, het onderbreekt de continuïteit van de dagelijkse ruimte. Bijvoorbeeld een begraafplaats, een ruimte die bemiddelt tussen de doden en de levenden. Een museum dat bemiddelt tussen het verleden en het heden.” Toegepast op mijn onderzoek: contouren van alledaagse communicatie bemiddelen tussen het ordinaire, triviale aspect van het alledaagse, en het bijzondere aspect van het alledaagse. In dit bijzondere vinden zich naar mijn mening ook het absurde en het banale hun plaats. Hierover later meer.* Contouren van alledaagse communicatie bevinden zich niet in  en welbepaalde ruimte, of op  en welbepaald tijdstip. Ze zijn een gebeuren in de tijd, uitend zich op een willekeurig moment. Volgens Foucault staan zowel de heterotopie als de utopie in verbinding met andere sociale, culturele ruimten. Beide “weerspiegelen bestaande ruimten, vergroten ze uit en keren ze om. Utopie n bestaan slechts in onze gedachten, het zijn droombeelden. Heterotopie n zijn « des espaces réels », het zijn sociale ruimtes die we om ons heen in werkelijkheid aantreffen (« effectivement localisables »).” Contouren van alledaagse communicatie treffen we aan in de alledaagse werkelijkheid rondom ons, in de sociale ruimte waarin we ons dagelijks bevinden. Het is een ruimte die daadwerkelijk bestaat, het is onze directe leefwereld waarin we deze contouren tegenkomen. Ze zijn niet te vinden in utopieën, want daar zou alle communicatie naar alle waarschijnlijkheid perfect en zonder misverstanden verlopen, en dat is zeker niet het geval in onze werkelijkheid. Daar zijn misverstanden juist kenmerkend voor contouren van alledaagse communicatie.* Contouren zweven rond in onze alledaagse communicatie en leefomgeving, maar vallen

niet makkelijk op te merken of te benoemen. Men moet openstaan om de schoonheid van contouren en communicatie “aan gene zijde” te ontdekken. In volgende paragraaf zal ik dieper ingaan op de juiste methode(s) om contouren van alledaagse communicatie te observeren.

Onderzoek naar contouren

Hoe kunnen we nu contouren die zich “aan gene zijde” bevinden, die zweven in onze alledaagse communicatie, ontdekken? Hoe hun betekenis te achterhalen? Er zijn immers een aantal voorwaarden om contouren te leren “zien”. Er zijn geen vaststaande methodieken voor het onderzoek naar contouren, wél bestaan er bepaalde manieren van kijken. De belangrijkste voorwaarde is volgens mij het aanwenden van een observerende blik. Deze blik dient aanwezig te zijn, wil men de contouren van alledaagse communicatie waarnemen.

Het is zo dat ik zowel in mijn praktijk als in mijn scriptie, een uitgebreid onderzoek voer naar contouren van alledaagse communicatie. Voor beide is een observerende blik vereist, maar deze blik hanteer ik in mijn praktijk en in mijn scriptie op een andere manier:

Praktijk

In mijn praktijk observeer ik contouren van alledaagse communicatie aan de hand van een persoonlijk archief. Mijn archief is ontstaan uit interesse voor het kleine menselijke, het absurde, het banale dat in onze alledaagse communicatie aanwezig is. De manier waarop ik dit erg persoonlijk en subjectief archief aanleg, is eerder associatief. Ik bouw het op in een *stream of consciousness*, waarbij het alledaagse, het banale, en het absurde elkaar vaak vinden. Wanneer ik opmerk dat ik me in een alledaagse situatie bevind waarin communicatie zich “aan gene zijde” toont, probeer ik dit op te nemen, neer te schrijven, of te fotograferen. Mijn archief kan worden beschouwd als een omvattend werkschrift dat mijn bevindingen over de grote verscheidenheid van het alledaagse en haar communicaties omvat. Ik registreer dagelijkse conversaties tussen willekeurige mensen onder de vorm van tekst, beeld, geluidsfragmenten, schetsen, aantekeningen,... Ik beschrijf bijvoorbeeld hoe mensen zitten, hoe ze lezen, hoe ze zich voortbewegen, hoe ze kijken, wat ik denk dat er in hun hoofden omgaat. Mijn archief zit vol met absurde citaten en gesprekken, zaken die mensen zeggen zonder erover na te denken, veel misverstanden ook. Bijvoorbeeld wanneer ik mij op de trein bevind, luister ik naar alle gesprekken rondom me. Alle flarden tekst, geluiden, geuren, woorden, die ik opvang, noteer ik. Zo vormt er zich een nieuwe tekst die niet compleet is, maar die de indruk heeft van een verhaal. Het exacte verhaal valt niet te achterhalen, misschien dat jij er een andere betekenis aan zal geven dan ik. Maar juist deze verschillende interpretaties die ontstaan, zijn interessant. Ik wil het niet hebben over de waarheid, maar over de werkelijkheid, en deze is voor iedereen anders.

Scriptie

In mijn scriptie ga ik aan de hand van bestaande theorieën, standpunten en invalshoeken van schrijvers, filosofen, en kunstenaars verder in op de contouren van alledaagse communicatie en op de observerende blik. Waar komt deze vandaan? Hoe de observerende blik best te gebruiken? Intertekstualiteit, in de betekenis van het doorzoeken en interpreteren van verscheidene opvattingen omtrent de alledaagsheid en haar contouren, is dan ook een begrip dat door mijn hele scriptie verweven is. Aan de hand van een literatuurstudie van voor mij inspirerende teksten, voer ik mijn onderzoek naar de observerende blik, en naar de contouren van alledaagse communicatie. Ik begin hiervoor bij het ontstaan van de observator, en dat betekent voor mij beginnen bij Charles Baudelaire. In een zoektocht naar een moderne observator, heb ik me laten leiden door andere schrijvers, theoretici, en kunstenaars die door

zijn gedachtengoed geïnspireerd zijn, of waarvan ik vind dat hun visie aansluit bij het gedachtengoed van Charles Baudelaire.

× De observerende blik

Het observeren van het dagelijkse leven, is niets nieuws. Ik ben zeker ook niet de eerste die mij toeleeg op de observator. Daarom ben ik op zoek gegaan naar beschrijvingen van de observator als persoon, die van toepassing zijn op mijzelf, mijn archief, en mijn scriptie. Aan de hand van literaire, filosofische en geschiedkundige bronnen, zal ik mijn visie op de observator trachten mee te geven. Ik wens deze visie mee te geven, omdat ik mijzelf als een observator beschouw. Het observeren is een eerste stap in de analyse van alledaagse communicatie. Ik ben van mening dat men allereerst de alledaagsheid op een goede manier moet observeren, om er zo meer inzicht in te kunnen krijgen. Onderzoek naar de observator is dus van groot belang voor mijn onderzoek. Enerzijds omdat ik mijzelf als observator van de alledaagsheid zie, anderzijds omdat een observator tot meer inzicht kan komen omtrent de banaliteit, absurditeit en schoonheid van de alledaagse communicatie.

Volgende schrijvers hebben naar mijn mening bijgedragen tot het vormen van de observator als een karakter, als een aparte persoonlijkheid.

- A. *Le Peintre de la Vie Moderne*, Charles Baudelaire
- B. *Ce qu'on voit dans les rues de Paris*, Victor Fournel
- C. *Passagenwerk* of *The Arcades Project*, Walter Benjamin
- D. *Suite Vénitienne. Please follow me*. Sophie Calle, Jean Baudrillard
- E. *Reading Surroundings*, Koert van Mensvoort

- A. *Le Peintre de la Vie Moderne*, Charles Baudelaire

Ik ben op zoek gegaan naar de geschiedenis van de observator, hoe en waar deze precies is ontstaan. Dit om te kijken wat er veranderd is aan de observator zoals ik hem nu zie, en welke overeenkomsten ik kan ontdekken met de observator als historisch personage.

Om de geschiedenis van de observator te duiden, wens ik te beginnen met het ontstaan van de *flâneur*, een literair personage dat in de 19e eeuw typerend was voor Frankrijk, en dan specifiek voor de straten van Parijs. Maar eigenlijk ontstond het begrip *flâneur* al veel vroeger. Reeds in de 16e en 17e eeuw is er sprake van *flânerie*, een begrip dat werd verbonden aan “het verdoen van tijd”. Daarom dat het begrip *flâneur* in zijn beginjaren sloeg op een persoon die op het gemak leeft, een flierefluiter, iemand die zijn straten en buurt kent. In mijn zoektocht naar kennis over de observator als persoon, kwam ik uit bij Charles Baudelaire, een schrijver die naar mijn mening een eerste aanzet gaf tot de moderne observator.

In de 19e eeuw behandelde Charles Baudelaire de *flâneur* in zijn werk *Le Peintre de la Vie Moderne*. Baudelaire veranderde de betekenis van het begrip *flâneur*. Voor Baudelaire is de *flâneur*

een estheet die door de straten van een moderne, urbane stad dwaalt en daarbij het dagelijkse leven van de stad beschrijft.

Baudelaire omschrijft op een bepaald moment hoe een observator naar de wereld ziet, en hoe de observator zichzelf ziet. « La foule est son domaine. » De menigte is dé plek voor een observator. Ik zie mezelf ook als een observator of *flâneur* die probeert op te gaan in de menigte. Ik word er een deel van en beweeg met haar mee, ik probeer haar te doorgronden.

« Sa passion et sa profession, c'est d'épouser la foule. » Op deze manier leg ik ook mijn archief van observaties en contouren van communicatie aan. Ik hou er van om in de menigte te zijn, en dit is volgens Baudelaire een onmisbaar element van de *flâneur*: « Pour le parfait flâneur, pour l'observateur passionné, c'est une immense jouissance que d'élire domicile dans le nombre. »

Wanneer ik me in een menigte bevind, speur ik onmiddellijk naar contouren. Met mijn notitieboekje in de aanslag, probeer ik heel aandachtig te luisteren naar wat mensen zeggen, en bekijk daarbij hun handelingen. Enerzijds geniet ik hiervan, zoals Baudelaire ook aanhaalt: « Sa passion (...) ». Anderzijds is dit observeren ook noodzakelijk: « (...) et sa profession ». Ik kan mij niet afsluiten voor mijn alledaagse omgeving. Ik wil ze constant in mij opnemen. Ik besef wel dat door het gebruik van de twee woorden *passion* en *profession*, het begrip *voyeurisme* naar boven komt sijpelen. Een *voyeur* betekent letterlijk “hij die kijkt”. De *voyeur* leeft volgens mij van nieuwsgierigheid, van het verlangen zaken waar te nemen, te observeren, te bekijken. Dit alles in een eerder geheimzinnige en stiekeme toestand. Hij gaat op in de massa rondom hem, om zo beter diezelfde massa te kunnen gadeslaan. In die zin lijkt hij heel erg op de *flâneur*. Hoewel de *voyeur* dikwijls een pejoratieve bijklank heeft, vind ik het met betrekking tot mijn onderzoeksveld, geen negatieve insteek. Voor mij is een *voyeur* een soort van *flâneur*, maar dan minder specifiek. Een *flâneur* en een *voyeur* observeren beide, maar volgens mij doet de *voyeur* verder niets met de “gegevens” die hij observeert. Hij zoekt niet actief naar contouren van die derde soort van communicatie die zich “aan gene zijde” bevindt. Volgens mij doet een *flâneur* dit wel. Een *flâneur* zoekt in mijn redenering naar een diepere betekenis. Hij observeert en bekijkt niet alleen zoals een *voyeur* doet, hij registreert, documenteert, en analyseert ook.

Voor Baudelaire heeft de *flâneur* een dubbele rol: enerzijds maakt hij deel uit van het alledaagse, stedelijke leven, waarbij hij struint doorheen de straten van zijn stad (hierbij zijn stad beschrijvend). Anderzijds blijft de *flâneur* ook een afzijdige observator, die een afstand neemt van datzelfde dagelijkse leven, om er zo beter naar te kunnen kijken. Bij deze twee aspecten van de *flâneur* is er dus sprake van een paradox. De paradox combineert het één zijn met de stad, het alledaagse leven, en de wereld: « être au centre du monde (...) » met het alleen zijn diezelfde wereld. De observator die verborgen blijft voor die werkelijkheid: « (...) et rester caché au monde (...) ». De paradox zit hem dus in het feit dat de *flâneur* enerzijds verbonden is met de massa, maar tegelijkertijd maakt het “*flâneur*-zijn”,

hem ook los van diezelfde massa, omdat hij deze massa van een afstand observeert.

Het fijne aan het “*flâneur*-zijn”, is dat het overal kan. Overal ter wereld zijn er mensenzeeën. Ook hierin zit er een verscholen paradox: de *flâneur* is weg van zijn eigen thuis, maar tegelijkertijd voelt hij zich overal thuis, want de menigte is zijn thuis:

« Etre hors de chez soi, et pourtant se sentir partout chez soi. »

Het observeren van deze menigte, doe ik, net zoals de *flâneur* die Baudelaire beschrijft, *incognito*: « L'observateur est un prince qui jouit partout de son incognito. » De menigte mag niet aanvoelen dat zij mijn onderwerp is. Dan gaat er volgens mij een stukje magie verloren. De magie zit hem juist in de ontdekking van contouren van het alledaagse leven, wanneer we deze niet verwachten. Daarom moet de zoektocht ernaar ook stiekem gebeuren. In die zin is de observator « un prince », omdat hij zich in een soort van machtspositie bevindt waarin hij de acties van de menigte observeert, registreert, documenteert, en analyseert. Wanneer ik het alledaagse leven, en dan specifiek de alledaagse communicatie observeer, probeer ik op te gaan in de massa, en anoniem te blijven.

Een voorbeeld: wanneer ik mij op de trein bevind, de conversaties en geluiden van anderen noterend, laat ik mij niet opmerken. Mijn subjecten mogen absoluut niet weten dat ik hun conversaties aan het neerschrijven ben. In die zin ben ik dan eigenlijk een *voyeur*. Maar ik kijk niet enkel en alleen om te bekijken. Ik kijk om meer te weten te komen over de menselijke aard, over de manier waarop een mens communiceert. Indien ik mijzelf als een pure *voyeur* zou beschouwen, zou het louter draaien om de actie van het kijken zelf.

Ik als observator zie mezelf als « l'amoureux de la vie universelle » die binnentreed in een magische alledaagse werkelijkheid. « (...) entre dans la foule comme dans un immense réservoir d'électricité. » Een immens reservoir aan energie, zoals Baudelaire het verwoordt, dat is wat het dagelijkse gebeuren bevat. Enkel een goede observator is volgens mij in staat om deze energie om te zetten naar iets anders. Naar een analyse, een onderzoek, een beschrijving, een beeld. Ik, als *flâneur*, probeer om uit deze enorme energie die het dagelijks gebeuren met zich meebrengt, de contouren van de alledaagse communicatie te ontcijferen in zijn grote verscheidenheid. Mijn werkwijze én levenswijze zijn gelijklopend met die van de *flâneur*. Net zoals voor de *flâneur*, is het ook voor mij onmogelijk om mijn omgeving te negeren. Ik moet ze in mij opnemen, bekijken, observeren, ze documenteren. Zoals ik eerder aanhaalde, is het niet alleen mijn *profession*, maar ook mijn *passion*. De *flâneur* voelt zich overal thuis, wil de wereld zien, wil zich in het midden van de menigte en de werkelijkheid begeven. Dat gevoel heb ik ook. Het is, gedreven door dit sterke gevoel, dat mijn archief van observaties van contouren van alledaagse communicaties, zich blijft uitbreiden.

B. *Ce qu'on voit dans les rues de Paris*, Victor Fournel

De *flâneur* mag volgens mij niet verbonden worden aan het begrip “luiheid”. Het was Victor Fournel, een Frans schrijver en historicus uit de 19e eeuw, die beweerde dat er helemaal niets lui was aan *flânerie*. *Flâneur*-zijn was eerder een manier om de stad, in zijn grote variëteit, te begrijpen. Fournel beschouwde de stedelijke ervaring als een bewegend beeld, «un daguerréotype mobile et passionné», zoals hij zelf zei. De straatfotograaf wordt dan ook beschouwd als een moderne afgeleide van de 19e eeuwse *flâneur*.

Ook ik gebruik straatfotografie als een belangrijk middel om mijn archief mee aan te vullen. Contouren die vrijkomen in een communicatie “aan gene zijde”, probeer ik enerzijds tekstueel, maar anderzijds ook via het medium van de fotografie vast te leggen. Ik vind het hierbij interessant dat ik een stuk van de alledaagse werkelijkheid vastleg door middel van een foto, maar dat deze foto nadien op verschillende andere manieren kan geïnterpreteerd worden.

Ik vind het tevens boeiend dat Fournel de *flâneur* koppelt aan het mobiele aspect van een foto. Het maken van beelden van mijn alledaagse omgeving, is een manier om een onbekende ervaring, een (onbekende) plek, in al haar variëteit te begrijpen. Volgens mij zou men zelfs verder kunnen gaan en zeggen dat zelfs de documentaire een afgeleide vormt van de *flâneur*.

C. *Passagenwerk of The Arcades Project*, Walter Benjamin

“Only the meeting between two different street names makes for the magic of the corner.”

Walter Benjamin heeft het hier over twee straatnamen die samen iets nieuws vormen, die magie teweegbrengen doordat ze samen worden gebracht. Toegepast op mijn onderzoeksveld, vind ik dat twee individuen of twee groepen magie kunnen veroorzaken in hun communicatie, op welke manier deze dan ook gebeurt. Vanaf het moment dat de mens begint te communiceren, ontstaat er interactie én magie. En deze magie kunnen we volgens mij waarnemen in de contouren van het soort communicatie dat “aan gene zijde” optreedt.

Het was Benjamin, zich baserend op het werk van Baudelaire, die het begrip *flâneur* de 20e eeuw binnen bracht. Hij beschreef de *flâneur* als “een essentieel archetype van de urbane, moderne ervaring, een amateuristische detective en een onderzoeker van de stad.” Voor Benjamin sloeg het begrip zowel op een manier van leven, als op een werkwijze, m.a.w. een analytisch instrument. Deze omschrijving doet me sterk denken aan « Sa passion et sa profession » van Baudelaire.* Tevens doet deze omschrijving me denken aan mijzelf als *flâneur*. Ook voor mij is dit een levenswijze. Daarnaast gebruik ik deze levenswijze ook als het instrument voor een doel, met name het onderzoeken en analyseren van contouren van alledaagse communicatie.

Het *Passagenwerk*, ook wel *The Arcades Project* genoemd, is een encyclopedische verzameling van notities, observaties, en reflecties over de stad Parijs dat Benjamin aanlegde tussen 1927 en 1940. In dit nooit afgewerkte boek, toont hij zich als een ware *flâneur*. De bundeling van notities is volgens een heel persoonlijk systeem gecategoriseerd en vormgegeven. Benjamin ontwikkelde een eigen classificatiesysteem om zijn notities te ordenen. Zijn notities, observaties, en reflecties worden *Konvoluts* genoemd, een soort van bundeling van waarnemingen. Dit systeem lijkt erg ingewikkeld voor een leek. Enkel voor Benjamin zelf is het eenvoudig en volledig toegankelijk. Dit is ook zo in mijn archief. Voor een buitenstaander zijn het louter een verzameling van losse observaties, teksten, geluiden, beelden. Voor mij zit er wel degelijk een zekere logica in. Ondanks de associatieve aard van mijn archief, krijgt elke soort van communicatie wel degelijk zijn eigen medium of specifieke notatiewijze mee. Wanneer ik bijvoorbeeld gefascineerd ben door de manier waarop een zin klinkt, moet deze opgenomen worden. De zin moet te horen zijn. Niet de persoon in kwestie, maar een stem speelt dan de hoofdrol als een contour van communicatie “aan gene zijde”.

Het *Passagenwerk* van Benjamin zit vol met linken. Alle notities verwijzen op een bepaalde manier naar elkaar. Net zoals de alledaagse gebeurtenissen volgens mij ook gelinkt zijn aan elkaar. Dit valt echter moeilijk te zien, maar als je er als observator voor openstaat, voel je wel dat bepaalde contouren in een alledaagse omgeving met elkaar te maken hebben. Zo ontdek ik in mijn eigen archief vaak gelijkenissen tussen verscheidene observaties. Een specifieke pose van één man met een bos bloemen die ik fotografeerde in Italië, kwam een jaar later exact hetzelfde terug bij een andere man met een bos bloemen in Cambodja. Deze linken zijn er constant. Alledaagse communicaties zijn gelinkt aan elkaar en beïnvloeden elkaar. Je moet er alleen voor openstaan om deze linken te zien en te ontdekken.

Benjamin's *Passagenwerk* kwam echter nooit tot een volledig afgewerkt project. Zijn grootse idee is bij schetsen gebleven. De vorm die deze schetsen, of *Konvoluts*, hebben, leunt het dichtst aan bij de montagetechniek, gebruikt in film. Theoretici beschrijven dit werk van Benjamin als een soort van literaire montage, waarbij verschillende onderwerpen én media elkaar afwisselingen en naast elkaar worden geplaatst.

(Literaire) montage is een werkwijze die ik tevens terugvind in mijn eigen praktijk. Ik zie mijn praktijk als een montage van verschillende vormen van contouren van alledaagse communicatie, die allemaal verschillend zijn maar die ik toch samen plaats. Het monteren van deze communicatieve vormen zorgt er ook voor dat ze een invloed hebben op elkaar, en dat vind ik een interessant gegeven. Zo breng ik soms losse citaten samen, waardoor er een nieuw verhaal ontstaat. Zelf beschreef Benjamin zijn *Passagenwerk* als volgt: “I needn't say anything. Merely show.” Ik sluit mij aan bij dit citaat van Benjamin. Ook ik ben van mening dat een observator op zijn best is, wanneer zijn observaties geen verdere uitleg dienen. Wanneer dus een foto, een zin, een tekst, een geluid,... voor zichzelf kunnen spreken.

Communicatie “aan gene zijde” moet zo herkenbaar zijn, dat enkel het gevoel dat de foto of tekst in kwestie oproept, voldoende is voor de beschouwer.

Met *Passagenwerk* geeft Benjamin kritiek op de toenmalige maatschappij. Op het eerste zicht lijkt het *Passagenwerk* een louter beschrijvend werk van de *Arcades* (etalages in een galerij) in Parijs tijdens de 19e eeuw, maar er zit wel degelijk een kritische boodschap in. Deze kritische boodschap komt naar voren in Benjamins “beeld-voorstellingen van ideeën: de gokker en flâneur personifiëren de lege tijd van de moderniteit; de hoer is het beeld van de ware vorm; decoratieve spiegels en burgerlijke interieurs zijn emblematisch voor het burgerlijke subjectivisme,...” In dit kritische aspect van Benjamins werk, kan ik mij persoonlijk niet vinden. Ik heb niet de intentie om, in mijn onderzoek naar de contouren van alledaagse communicatie, een maatschappijkritisch standpunt in te nemen. Ik wil de mens wel een spiegel voorhouden om aan te tonen dat we allemaal hetzelfde zijn. Iedereen wordt dagelijks geconfronteerd met de paradoxen van alledaagse communicatie, iedereen vormt een deel van alledaagse interactie en communicatie. Zonder daarbij echter kritiek te uiten op onze hedendaagse maatschappij. Indien je als beschouwer toch de impressie zou krijgen van een kritisch element, zou ik dit aanvaarden, want uiteindelijk presenter ik slechts “een” versie van de alledaagse werkelijkheid. Aan iemand anders is de keuze vrij om deze presentatie anders te interpreteren.

Benjamin Journaal 2 besluit dat het nieuwe aan Benjamins filosofie “een methode is om de wereld op een bepaalde manier waar te nemen. (...) De moderniteit waarover Benjamin schreef is een wereld die voor ons wordt zichtbaar gemaakt door zijn ogen. Voor hem zijn beelden niet het rijk van het imaginaire maar van het werkelijke. (...) De waarneming is niet langer contemplatief, maar verbonden met het handelen.” **Benjamins methode is vergelijkbaar met mijn methode. Benjamin heeft zijn *Konvoluts*, ik heb mijn archief met observaties.** Elk neemt de wereld waar op zijn of haar eigen manier. Het punt waarop ik mij sterk verwant voel met Benjamins werkwijze, is het feit dat voor hem “beelden niet het rijk van het imaginaire maar van het werkelijke” omvatten. Ook ik haal beelden uit de werkelijkheid. Ik wil de alledaagse werkelijkheid tonen. De beelden en teksten in mijn archief, komen uit de werkelijkheid die ik waarneem. Het is, zoals eerder gezegd, mijn versie op de alledaagse werkelijkheid. Benjamin is niet louter een *voyeur*, omdat zijn “waarneming is niet langer contemplatief” is. Hij is een echte *flâneur* want “[zijn waarneming is] verbonden met het handelen.” Ik zie mijzelf ook zo. Wanneer ik waarneem, doe ik dat niet louter om gewoon om “waar te nemen”. Ik beschrijf niet enkel om te beschrijven. Ik ben niet enkel een *voyeur*. Ik ben een *flâneur* die mijn eigen *Konvoluts* opstel in mijn archief. En waar Benjamin vooral maatschappijkritisch is, wil ik eerder de contouren van alledaagse communicatie blootleggen. Dat is het doel dat ik voor ogen heb zowel met mijn archief, als met mijn scriptie.

D. *Suite Vénitienne. Please follow me.* Sophie Calle, Jean Baudrillard

“For months I followed strangers on the street. For the pleasure of following them, not because they particularly interested me.”

Ik wens nog even terug te komen op het genoemde *voyeuristische* aspect. In het werk van de Franse kunstenaar Sophie Calle, is dit volgens mij een element dat zich door haar hele oeuvre verweeft. Bovenstaand citaat van de kunstenaar duidt voor mij op dit *voyeurisme*. Maar hier blijft het niet. Voor mij is Calle tevens een *flâneur*. Haar werk is gebaseerd op ontmoetingen, achtervolgingen en observaties, die ze elke keer verder uitwerkt tot een kunstproject.

“I photographed them without their knowledge, took note of their movements, then finally lost sight of them and forgot them.” Ook Sophie Calle geeft blijk van het incognito zijn. Ze fotografeert haar subjecten zonder dat zij dit weten. Net zoals ik alledaagse conversaties opneem zonder dat de personen in kwestie zich hier bewust van zijn. De personen die onderwerp zijn van mijn archief hoef ik ook niet bij naam te kennen. Voor mij draait het niet om wie iets zegt, maar welke contouren er vrijkomen wanneer deze persoon iets zegt.

Voor Calle is de *voyeuristische* levenshouding een middel om tot een kunstwerk te komen, wat van haar een *flâneur* maakt. Haar *voyeurisme* is haar werkwijze. Ik kan me aansluiten bij haar werkwijze. Door haar manier van kijken naar de werkelijkheid zoals deze zich aan ons toont, en het observeren ervan, is zij voor mij een voorbeeld van een moderne observator.

E. *Reading Surroundings*, Koert van Mensvoort

“We read our surroundings. We read the landscape, the skies, the tracks in the sand of the prey we were hunting. This way of ‘reading our surroundings’ is something we’ve forgotten —except for a handful of Aborigines. That’s a pity, because reading your surroundings, in which symbols coincide with events and things, has a future. (...) We drape a symbolic layer over our physical surroundings which must help us denote them. Buildings and events become text. Our surroundings become our interface. Context is content.”

Koert van Mensvoort is een kunstenaar en filosoof die bekend is voor zijn filosofisch concept *Next Nature*. Dit idee gaat over onze technologische omgeving, die zo complex, autonoom, en alomtegenwoordig is geworden, dat het een wereld op zich betreft. Hij probeert de relaties tussen het menselijke en het technologische vast te leggen. Ik vind het vooral interessant dat hij beide evenwaardig behandelt om zo tot een onderzoek te komen dat de toekomst van de mensheid op onze aarde bekijkt.

Ik wens niet in te gaan op het technologische aspect van onze leefwereld. Wel vind ik het interessant hoe van Mensvoort beschrijft hoe wij als mens onze omgeving “lezen”. Hij gaat hiervoor terug naar het begin van de mensheid, naar onder

andere de Aboriginals die hun omgeving “lazen” om zo kennis te vergaren over de omgeving waarin zij leefden. Volgens van Mensvoort deed de mens dit om zo meer te weten te komen over zijn toekomst. Ook legde en legt de mens nog steeds een symbolische laag overheen zijn omgeving, overheen zijn werkelijkheid. Dit om betekenis te geven aan deze omgeving en werkelijkheid. Op deze manier krijgt onze *context*, m.a.w. onze werkelijkheid, een *content*: een inhoud én een betekenis.

We zouden onze werkelijkheid als een soort van tekst kunnen beschouwen, die wij kunnen lezen. Ik sluit mij volledig aan bij de beschrijving van van Mensvoort: ik zie mezelf ook als iemand die zijn omgeving leest, om zo meer te weten te komen over die omgeving. Dit, om beter de contouren van alledaagse communicatie te kunnen waarnemen. Welke betekenissen bevatten die contouren? In welke symbolen zitten ze verscholen?

Koert Van Mensvoort ziet de wereld die ons omringt, als een *interface*. Dit vind ik een erg interessant begrip. Van dit begrip was nog geen sprake ten tijde van Baudelaire, Fournel, en Benjamin, maar eigenlijk gebruikten ook zij de werkelijkheid als een soort van *interface*.

Een interface is een plek waar verschillende zaken met elkaar in contact komen en communiceren met elkaar.

In onze huidige maatschappij wordt dit begrip vooral gebruikt met betrekking tot de relatie tussen de mens en technologie. Maar eigenlijk beschouwde ook Benjamin de alledaagse werkelijkheid als een *interface*. Hij maakte gebruik van deze *interface* om zijn observaties vast te leggen en aan elkaar te linken. Benjamin legde zo een relatie tussen de mens en de maatschappij. Net zoals ook ik gebruik maar van mijn alledaagse werkelijkheid als *interface*, om een relatie te leggen tussen de mens en zijn communicatie en tussen de alledaagse contouren en haar communicatie.

× De ruimte van de observerende blik

In de 19e eeuw kijkt de *flâneur* met zijn observerende blik naar de alledaagse werkelijkheid. Een eeuw later, geïnspireerd door de wereld en de werkwijze van de *flâneur*, krijgt de observerende blik ook een ruimte. Het was Ivan Chtcheglov die aan de basis lag voor de begrippen *psychogeografie* en *dérive* met zijn essay *Formulaire pour un Urbanisme Nouveau* uit 1953.

Ivan Chtcheglov was een Frans politicoloog, activist en dichter die met voorgaand essay als inspiratiebron diende voor de situationistische beweging.

Psychogeografie en *dérive* vind ik belangrijk voor mijn eigen *werkwijze* als observator. Enerzijds ben ik als observator een individu dat de alledaagse werkelijkheid observeert. Anderzijds beweeg en verplaats ik mij ook in de ruimte van de alledaagse werkelijkheid. Het is dus niet louter een kwestie van de alledaagsheid te zien, maar tevens van mij erin voort te bewegen. Om deze reden wens ik de twee begrippen *psychogeografie* en *dérive* kort te verduidelijken.

Psychogeografie en *dérive*

Psychogeografie is een aparte benaderingswijze van geografie, die de nadruk legt op speelsheid, ongedwongenheid, en op zich doelloos voortbewegen in een stedelijk gebied. *Psychogeografie* is een andere, beweeglijke manier om een stad te verkennen. Men laat zich niet leiden door kaarten of vooraf bepaalde routes, maar door zijn gevoel en intuïtie, om zo de stad op een totaal andere manier te leren kennen. Rondswalmen, kuieren, en nieuwsgierigheid staan hierbij centraal. Het was Guy Debord, een aanhanger van het situationisme, die in 1955 mee aan de basis lag van de opkomst van *psychogeografie* met zijn *Theory of the Dérive*.

De situationistische beweging is te typeren als een verzetsbeweging in vreedstijd. Ze ontstond origineel in Italië maar liet zich vooral gelden in de Parijse studentenopstand van 1968. Zij ging de confrontatie aan met de bestaande, kapitalistische maatschappij en groepeerde zich rond het tijdschrift *Internationale Situationniste*. In de jaren van haar bestaan omvatte ze een zeventigtal leden. Het aantal fluctueerde vanwege talrijke roeyementen, maar Guy Debord (1931–1994) was en bleef de spil. In 1972 hief de beweging zichzelf op.

De manier waarop de situationisten *psychogeografie* beoefenden, is vergelijkbaar met hoe ik contouren van alledaagse communicatie opneem. Ik heb op voorhand geen enkel plan over hoe of waar ik deze contouren zal opzoeken. Ze overkomen mij gewoon in de ruimte van de alledaagsheid. Op de trein, op reis, aan een tafel, op straat, tijdens een stilte. Er is geen vastgelegde plek, noch tijdstip, noch opdracht aan verbonden. De speelsheid en onvoorspelbaarheid die hierin zit is net leuk én verrassend. Op deze manier kan ik tot ontdekkingen komen in verband met contouren, waar ik anders nooit toe gekomen was. Niets mag vooraf bepaald worden.

Ik vind het tevens boeiend dat de situationisten niet met kaarten werkten, maar met mensen als leidraad. Wanneer ze zich door een stad verplaatsten, lieten ze zich enerzijds leiden door hun intuïtie, anderzijds door de bewoners van die bepaalde plek. Ook ik laat me leiden door mensen, wat ze tegen elkaar zeggen, hoe ze zich bewegen, om zo de contouren van hun alledaagse communicatie bloot te leggen.

Psychogeografie is een redelijk algemeen begrip, dat duidt op een speelse manier van omgaan met geografie. Een geografie die ik, als observator van de alledaagsheid, gebruik als een manier om mij te verplaatsen in de ruimte van de alledaagsheid. Het daadwerkelijk uitvoeren van één bepaalde observatie in de alledaagsheid, noemt men een *dérive*. *Dérive* wordt in Debords *Theory of the Dérive* omschreven als volgt: “In a *dérive* one or more persons during a certain period drop their usual motives for movement and action, their relations, their work and leisure activities, and let themselves be drawn by the attractions of the terrain and the encounters they find there (...).”

Een *dérive* is het in praktijk brengen van de theorie van de *psychogeografie*. Een wandeling binnen dit gedachtegoed wordt een *dérive* genoemd. Ik zie een *dérive* als één bepaalde waarneming van een contour die plots mijn aandacht trekt binnen de alledaagse ruimte. De act van de *dérive* draait naar mijn mening om het feit dat er niets vooraf bepaald wordt,... of misschien toch één ding: dat er niets mag bepaald worden. Het is een ongeplande, unieke wandeling door een stedelijk landschap om zo de esthetische en inhoudelijke contouren en omgeving te ontdekken. Wanneer ik contouren opmerk en onderzoek, doe ik dit ook niet aan de hand van vooraf bepaalde regels. Ik laat me

overvallen en verrassen door allerlei alledaagse communicaties en interacties. Spontaneïteit is in dit verband een belangrijk begrip.

In verband met de originele beschrijving van een *dérive*, door Guy Debord, wens ik ook Frans historicus, filosoof, wetenschapper en theoloog Michel de Certeau te vermelden.

Michel de Certeau drukte in de jaren zestig en zeventig zijn stempel op de cultuurfilosofie. Hij benadrukte het belang van het alledaagse leven in een moderne, stedelijke samenleving. Omwille hiervan, kwam ik bij hem terecht.

Zonder dat de Certeau expliciet de woorden *dérive*, of *psychogeografie* vernoemt, geeft hij volgens mij toch zijn visie weer. Hij heeft het over “the walkers, Wandersmänner”, over menselijke lichamen die in een stedelijke omgeving een weg afleggen en daardoor samen een verhaal creëren. Hun lichamen schrijven eigenlijk een “tekst”: “(...) whose bodies follow the cursives and strokes of an urban ‘text’ they write without reading.” Dat vind ik een fantastische zin. De lichamen doen dit onbewust, elk lichaam vertelt een verhaal dat je, als observator, kan lezen. De lichamen zijn zich niet bewust van elkaar: “These practitioners employ spaces that are not self-aware; their knowledge of them is as blind as that of one body for another (...)”. Samen vormen deze wandelende lichamen onbewust, zonder *creator*, een netwerk, een verhaal, een geschiedenis: “The networks of these forward-moving, intercrossed writings form a multiple history, are without creator or spectator, (...)”. Hun wandelingen en handelingen zijn fragmentarisch opgebouwd, net zoals mijn archief en observaties ook fragmentarisch zijn opgebouwd.

Ik vind de beschrijving van de Certeau erg mooi en passend. Lichamen vormen een verhaal zonder dat ze zich er bewust van zijn. Het zijn enkel die observators die aandachtig naar de lichamen kijken, die hun verhalen, hun contouren en hun betekenissen, kunnen begrijpen. Volgens mij is de observerende blik in staat om, door zich op *psychogeografische* wijze in de ruimte van de alledaagse werkelijkheid te begeven en te bewegen, de alledaagse contouren van communicerende lichamen te doorgronden.

Het banale en het absurde

De omstandigheden waarin contouren van alledaagse communicatie merkbaar zijn, komen voor in een alledaagse omgeving. Deze alledaagse omstandigheden, laten we ze “situaties” noemen, zijn meestal banaal. Dit wil echter niet zeggen dat zulke situaties onbelangrijk of verwerpbaar zijn. Het banale is naar mijn mening een essentieel onderdeel van het alledaagse. Juist omdat men zich continu in een alledaagse, banale omgeving bevindt, worden de contouren van alledaagse communicatie vaak over het hoofd gezien. Routine en regelmaat zorgen voor vanzelfsprekendheid. We staan niet stil bij onze dagelijkse, regelmatige, “banale” situaties en communicaties. De situaties waarin dit soort communicatie “aan gene zijde” zich voordoet, draaien niet om een letterlijke locatie. Ze gaan eerder over een sfeer, een gevoel, over onze dagelijkse omgeving waarbinnen alledaagse interacties plaatsvinden.

Geven stiltes u een onbehaaglijk gevoel?

JA NEEN

Het banale is een essentieel onderdeel van het alledaagse. Voor mij leunen het alledaagse en het banale erg dicht bij elkaar aan, met het kleine verschil dat het alledaagse een amelioratieve bijklank heeft, en het banale eerder een pejoratieve bijklank. Dit vind ik echter een foute opvatting. Het banale is een begrip dat moeilijk te duiden valt, omdat het vaak gelijkgesteld wordt aan het alledaagse. Maar het banale is volgens mij dat deel van het alledaagse dat een beetje anders aanvoelt. Het is veel spontaner, ongedwongen, naïever, vaak gebaseerd op misverstanden. Het banale situeert zich al iets meer in het “bijzondere”. Het banale is het alledaagse waar we veel minder controle over hebben. Het is een element dat we niet bewust met onze alledaagse communicatie associëren, maar dat er ongevraagd toch bij komt kijken. Daarom dat het banale een kenmerk is voor de contouren van alledaagse communicatie. Volgens mij is het banale een aspect van de alledaagse werkelijkheid dat er niet uit weg te denken valt. Je kan naar mijn mening geen situaties van alledaagse communicatie beleven, zonder dat het banale aanwezig is. Sterker nog: hoe meer het banale aanwezig is in een alledaagse situatie, hoe meer contouren van alledaagse communicatie naar voren komen.

Een kunstenaar bij wie het banale prominent aanwezig is en met wie ik mij erg verwant voel, is **Marcel Broodthaers**. Hij communiceert zijn kunstpraktijk én zichzelf op een erg raadselachtige manier. Dit raadselachtige tilt communicatie volgens mij naar een hoger niveau. Dit raadselachtige is een uitvergroting van, en een nadruk op het banale. Het banale heeft naar mijn aanvoelen ook te maken met het misverstand. Alledaagse situaties waarin het banale sterk naar voren komt, zijn naar mijn aanvoelen veelal gebaseerd op (kleine) misverstanden. En volgens mij kan je, door je als kunstenaar raadselachtig, als incognito observator, op te stellen, deze misverstanden beter doorgronden en interpreteren.

Luistert u soms stiekem gesprekken af?

JA NEEN SOMS

Het raadselachtige stelt ons aan de ene kant in staat het banale aspect van contouren van alledaagse communicatie te tonen. Aan de andere kant zet het ook de deur open naar het absurde aspect van diezelfde contouren. Evenzeer om het absurde aspect toe te lichten, doe ik een beroep op Marcel Broodthaers. **In de raadselachtigheid van Broodthaers, zit een element dat ik heel belangrijk vind: de vraagstelling.** Hij roept veel vragen op, keert vragen om,

kaatst de bal terug naar de interviewer, of hij antwoordt gewoon met een vraag. Deze ongewone structuren trekken de aandacht van de lezer. Ze laten de verbeelding van de lezer werken. Dergelijke structuren zorgen er ook voor dat er een absurde sfeer wordt gecreëerd. **Absurditeit** is een aspect dat Broodthaers vaak gebruikt wanneer hij het heeft over de werkelijkheid. Ik meen, net zoals Broodthaers, dat absurditeit het banale en het werkelijke kan verbinden.

Broodthaers creëert absurditeit door het nemen van alledaagse dingen uit de eigen omgeving als kunstobjecten: de mossel, friet, eierschalen,... Als kunstenaar haalt hij de voorwerpen uit hun oorspronkelijke context, koppelt ze los van hun traditionele functie en plaatst ze binnen een nieuwe kunstcontext. Zo vormt hij een nieuwe samenhang.

Manipuleert u soms?

JA NEEN SOMS

Zoals Broodthaers alledaagse voorwerpen uit hun oorspronkelijke, werkelijke context haalt, haal ik communicatie uit zijn werkelijke, alledaagse context, en probeer de contouren ervan bloot te leggen door ze in een nieuwe kunstcontext te plaatsen. Op deze manier creëer ik een absurde sfeer rondom de contouren van alledaagse communicatie. Door deze contouren onder een vergrootglas te plaatsen, haal ik het banale aspect eruit en creëer ik een absurde sfeer. In mijn alledaagse omgeving focus ik op het banale (dat veelal een gevolg is van het misverstand). Voor mij staan het alledaagse, het banale, en het absurde in verbinding met elkaar. Door kunst kunnen het alledaagse, het banale en de contouren die hierbij horen in een absurde sfeer terechtkomen. Dit maakt kunst gelaagd. Door kunst en het alledaagse op deze manier te verbinden kan uw, mijn, en onze alledaagse communicatie u, mij en ons meer vertellen over uzelf, mijzelf, en onszelf.

Vraagt u zich soms af wie u bent?

JA NEEN SOMS

Enerzijds is er de werkelijke laag van de alledaagse communicatie “aan gene zijde”. Anderzijds is er de banale laag van de werkelijkheid die ontstaat door misverstanden en die door de observator-kunstenaar gefilterd moet worden om beter zichtbaar te zijn. Tenslotte is er de absurde laag die gecreëerd wordt door met een andere blik naar de banale werkelijkheid en haar communicatie te kijken en deze in een kunstcontext te plaatsen. Op deze manier wil ik contouren van alledaagse communicatie zichtbaar maken voor elkeen.

In het absurd toneel, beter bekend onder *le nouveau-théâtre of the theatre of the absurd* worden de irrationele, onlogische, onbevattelijke elementen van het menselijk leven naar voren geschoven. De absurdisten doen dit om de doelloosheid van het menselijk leven aan te tonen. In het feit dat de absurdisten de irrationele, onlogische en onbevattelijke elementen van het menselijke leven bestuderen, kan ik mij volledig vinden. Volgens mij zijn deze elementen een gevolg van de contouren van alledaagse communicatie. De contouren van alledaagse communicatie bevinden zich in een werkelijke én een banale omgeving. Door hier met een andere blik naar te kijken gaan deze contouren tot een absurde sfeer behoren. Deze absurde sfeer legt volgens mij dan weer de vinger op irrationele, onbevattelijke en onbemoembare elementen van menselijke communicatie.

In het feit dat de absurdisten deze elementen gebruiken om de doelloosheid van elk menselijk leven aan te tonen, kan ik mij absoluut niet vinden.

Hun werkwijze is toepasselijk op de mijne, maar ik durf te zeggen dat mijn ingesteldheid veel positiever is dan de absurdistische. Ik wil de onlogische en irrationele elementen van de contouren van communicatie blootleggen, om iets algemeen menselijks aan te tonen. Om te tonen dat contouren van alledaagse communicatie iets banaals, absurds maar ook een zekere schoonheid in zich dragen. Om te tonen dat wij allemaal: ik, jij, hij, zij, wij, elke dag te maken krijgen met banale en absurde contouren. Niet om de doelloosheid en zinloosheid van het menselijk bestaan te benadrukken. Het is waar dat deze contouren vaak de onmogelijkheid om te communiceren, onze dagelijkse misverstanden blootleggen, maar dit is volgens mij geen negatief punt. Dit duidt alleen maar op iets wat we allen, als mensen, gemeenschappelijk hebben. Door de aandacht te vestigen op de contouren van alledaagse communicatie wil ik juist dat men even stilstaat bij de banale, absurde en irrationele elementen die onze communicatie bevat. Het absurde kan ons juist onze contouren van alledaagse communicatie tonen, wat het vertrekpunt vormt van een kennis over onszelf en onze interacties.

Ziet u dit als tijd- geld- of een ander soort van verspilling?

A) TIJDVERSPILLING

B) GELDVERSPILLING

C) EEN ANDER SOORT VERSPILLING:

.....
.....
.....
.....

Contouren zien

“Het belangrijkste doel van dit boek [*Anders Zien*, John Berger] is: vragen opwerpen die weer tot nieuwe vragen kunnen leiden.”

Dit is ook het doel van mijn onderzoek naar contouren van alledaagse communicatie. Wanneer we onze focus leggen op de contouren van alledaagse communicatie, op communicatie “aan gene zijde” en niet enkel op de verbale en non-verbale communicatie, zullen er zonder twijfel vragen worden opgevoerd die we niet meteen kunnen beantwoorden.

Houdt u van vragen?

JA NEEN

Deze vragen zullen leiden tot nieuwe vragen. Dat maakt dat we onze eigen communicatie in vraag stellen en met een kritische en reflectieve blik onze alledaagse interacties onder de loep nemen. Ik ben van mening dat het erg belangrijk is om ook onze alledaagse, banale acties en communicaties in vraag te stellen. Ze kunnen ons immers meer vertellen over de manier waarop we communiceren en over onze alledaagse werkelijkheid in het algemeen.

Krijgt u kippenvel wanneer iemand onbekend (al dan niet per ongeluk) uw arm aanraakt?

JA NEEN

Het is naar mijn mening echter niet mogelijk, om alle contouren specifiek te benoemen en alle vragen rondom alledaagse communicatie van een antwoord te voorzien. Maar de vraagstelling op zich, is essentieel voor het begrijpen. Mijn onderzoek is geslaagd, wanneer men even stilstaat en zich vragen stelt bij de alledaagse communicatie en wat deze teweeg kan brengen.

Kent u het gevoel wanneer u iemand een hand wilt geven en die persoon u eigenlijk een zoen wilde geven?

JA NEEN

Mijn onderzoek is geslaagd wanneer ik slechts een aantal mensen ervan kan overtuigen, dat het zien en het interpreteren van contouren van alledaagse communicatie een verrijking is voor hun werkelijkheid. Contouren van alledaagse communicatie zijn niet eenzijdig noch vast bepaald. Contouren en hun interpretatie verschillen van persoon tot persoon, en toch krijgen we er allemaal dagelijks mee te maken. Juist omdat contouren iets algemeen menselijks betreffen, zijn ze van belang. De ontdekking van het alledaagse, het banale, het absurde en haar contouren, kan de ogen openen en een ander inzicht bieden in je eigen alledaagse communicatie.

Wordt u rood wanneer u niet uit uw woorden geraakt?

JA NEEN

Met mijn scriptie is het echter niet de bedoeling dat ik afdwaal van de werkelijkheid, of dat ik verzand in een literaire, theoretische werkelijkheid. Ik wil “in het leven staan”. Een kunstenaar die volgens mij “in het leven staat”, is Marcel Broodthaers. Ook om die reden voel ik mij verwant met Broodthaers. Hij is bezig met alledaagse dingen, met de manier waarop mensen vandaag (of toen in zijn tijd) omgaan met kunst. Broodthaers wordt naast kunstenaar, ook wel eens een socioloog genoemd. De schilder René Magritte verweet hem zelfs “veeleer een socioloog dan een kunstenaar” te zijn. Maar door dit aspect

kan de beschouwer zichzelf herkennen in het werk van Broodthaers. Dit is ook een doel dat ik mijzelf opleg: ik streef ernaar contouren van alledaagse communicatie bloot te leggen, zodanig dat elkeen beseft dat deze contouren iets algemeen menselijks betreffen. Ook ik zie mijzelf, als observator van alledaagse contouren, “in het leven staan”. De manier waarop ik mijn archief vorm, is immers door “in het leven te staan”, door mij te begeven in de massa van de alledaagse werkelijkheid.

Heeft u reeds oogcontact gemaakt met de persoon naast u?

JA NEEN

Broodthaers was begaan met de alledaagse werkelijkheid, maar meer nog met de relatie tussen kunst en dit alledaagse. Tevens ik bekijk deze relatie, als kunstenaar, als observator, maar ook als mens, van naderbij. De relatie tussen kunst en de contouren van alledaagse communicatie. De relatie tussen kunst en de interactie tussen mensen in een alledaagse omgeving. Wat kan kunst hieraan toevoegen? Of hoe kunnen we door kunst op een andere manier alledaagse communicatie lezen, bekijken?

Door de contouren van alledaagse communicatie te onderzoeken, bevind ik mij als kunstenaar, als observator, én als mens “aan gene zijde van de grens”. Ik bevind me noch volledig in de alledaagse, banale werkelijkheid, noch volledig in de totaal bijzondere en absurde wereld. Ik sluit me dan ook aan bij de mening van Leonard Nolens: “(...) maar ik hoed me wel voor het verwijt dat ik niet in de wereld zou staan. Een van mijn gedichten opent met de regel: ‘Wereldvreemd zeg jij, maar vreemd aan welke wereld?’ Dit gedicht heet Engagement. Wie met zichzelf spreekt, spreekt met de wereld en dus de anderen. Schrijven gaat niet over het leven, schrijven is het leven zelf.”

Het gevaar van mijn positie als kunstenaar en observator, zou kunnen zijn dat ik mijzelf nooit in geen van beide bovengenoemde werelden bevind, dat ik me te veel in een theoretisch wereld bevind, die de “echte” wereld beschrijft. Maar wat is de “echte” wereld, en wie bepaalt dit? Ik analyseer louter de contouren van de alledaagse communicatie in “een” wereld. Een wereld die zich “aan gene zijde van de grens” bevindt. Maar omdat ik naast kunstenaar en observator ook gewoon een mens ben, bevind ik mij volgens mij juist wél in de “echte” wereld. De keuze om je als mens niet in de “echte” wereld te bevinden, is er gewoonweg niet.

Bent u bereid uw medewerking te bieden of houdt u zich liever op de achtergrond?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Literatuurlijst

- Baudelaire, C. (1863). Le Peintre de la Vie Moderne. *Le Figaro*. p. 9
- Blanchot, M. (1959). La Parole quotidienne. *L'Entretien infini*. p. 355-366
- Benjamin, W. (1999). *The Arcades Project*. Cambridge: Mass and London, Belknap Harvard. p. 460, p. 840
- Berger, J. (1974). *Anders zien*. [Ways of Seeing] (SUN, Nijmegen, Vert.) Londen: Penguin Books
- Blonsky, M. (1985). Day by Day with Roland Barthes. In Barthes, R. (Red.), Practices of Space. In de Certeau, M. (Red.), *On Signs*. Baltimore: JHU Press. p. 116-117, p.124
- Boomkens, R., van der Burg, I., Geldof, K., van Gerwen, W., Groeneweg, T., Heynen, H., Koopman P., Laermans R., & van Nieuwstadt, M. (1994). Droomwereld van de massacultuur, Walter Benjamins theorie van de moderniteit en de dialectiek van de waarneming. In Buck-Morss, S. (Red.), *Benjamin Journaal 2*. Groningen: Historisch Uitgeverij. p. 6, p.8-9
- Buck-Morss, S. (1991). *The Dialectics of Seeing: Walter Benjamin and the Arcades Project: Studies in Contemporary German Social Thought*. Boston: MIT Press
- Calle, S., Baudrillard, J. (1988). *Suite Vénitienne. Please follow me*. Seattle: Bay Press. p. 2-3
- Chtcheglov, I. (1958). Essay: Formulaire pour un Urbanisme Nouveau. *Internationale Situationniste, 1*.
- Debord, G. (1956) Theorie de la Dérive [Theory of the Dérive] (Ken Knabb, Vert.) *Les Lèvres Nues, 9*
- Debord, G. (z.d.). *Theory of the Derive*. Geraadpleegd op 1 juni 2015 van <http://www.bopsecrets.org/SI/2.derive.htm>
- Dickhoff, W., Marcadé B. (2013). *Broodthaers in Beeld*. Tiel: Lannoo
- Esslin, M. (1965). *Absurd Drama*. Londen: Penguin Books
- Foucault, M. (1984). Of Other Spaces, Heterotopias. *Architecture, Mouvement, Continuité 5*. p. 46-49
- Fournel, V. (1858) *Ce qu'on voit dans les rues de Paris*. Paris: A. Delahays. p. 268
- Gerritzen M., Lovink G., Kampman, M. (2011). Reading Surroundings. In van Mensvoort, K. (Red.), *I read where I am: Exploring new information cultures*. Amsterdam: Valiz. p. 165
- Hakkens, A. (2001). *Marcel Broodthaers aan het woord*. Gent: Ludion
- Holterman, T. (2012). *Situationisme en Guy Debord. Een Antikapitalistische*

Beweging op Drift: Opkomst, Zelfopheffing, Voortzetting. Geraadpleegd op 1 juni 2015 van <https://libertaireorde.wordpress.com/2012/09/30/situationisme-en-guy-debord-een-antikapitalistische-beweging-op-drift-opkomst-zelfopheffing-voortzetting/>

Jooris, R. (1974). *Minimal*, in: *Het museum van de zomer*. Gent: Yang.

Kunstbus. (z.d.). *Situationisten*. Geraadpleegd op 1 juni 2015 van <http://www.kunstbus.nl/kunst/situationisme.html>

Perec, G. (1997). *Species of Spaces and Other Pieces* [Espèces d'espaces translated] (John Sturrock, Vert.). Harmondsworth: Penguin. (Origineel werk gepubliceerd in 1974). p. 205-207

Perloff, M. (2010). *Unoriginal Genius: Poetry by Other Means in the New Century*. Chicago: University Of Chicago Press

Rogiers, F. (2014). *Leonard Nolens, dichter onder de levenden*. Geraadpleegd op 1 juni 2015 van http://www.standaard.be/cnt/dmf20140910_01260863

Seal, B. (2013). *Baudelaire, Benjamin and the Birth of the Flâneur*. Geraadpleegd op 1 juni 2015 van <http://psychogeographicreview.com/ baudelaire-benjamin-and-the-birth-of-the-flaneur/>

van Mensvoort, K. (z.d.). *Life*. Geraadpleegd op 1 juni 2015 van <http://www.mensvoort.com/life/>